

Kis Norbert

Négy esszé közjogi dilemmáinkról

Halmi Péter tanár úr 2016-tól építi a Nemzeti Közszołgálati Egyetem közgazdasági képzési és kutatási képességeit. Kései találkozásunk dacára közös múltunk eseményekben és munkában is gazdag. Már első találkozásunk alkalmával mély benyomást tett rám, hogy a tanár úr jogászai logikával és közgazdasági fantáziával gondolkodik, briliáns érveléssel és retorikával, valamint robusztus meggyőzőőerővel fűszerezve. Hídember, aki egyetemnek, tudományágak, szakmai közösségek között épít kapcsolatokat. Az NKE közgazdasági tanszékei és intézetei Halmi tanár úrnak köszönhetően indultak el, professzorokat, tehetséges kutatókat gyűjtött maga köré. Hallgatóival sokat foglalkozik, követelményeket állít, a tehetségeket felkarolja, a fiatalabb kollégákat partnerként tiszteli. Iskolateremtő és egyetemépítő formátumú tudós. Kívánom, hogy alkotó- és építőmunkájának még hosszú éveken át részesei lehessünk! Mindezt jó egészségben, derűvel és finom borokkal! Isten éltesen, kedves Péter!

Rendelkezik-e az Alaptörvény a magyar állampolgárok kulturális identitásáról?

Az Alkotmánybíróság (AB) szerint igen, egyes alkotmánybírók szerint viszont nem. A kultúranropológiai válaszok sokfélesége túlmutat az igen-nem határozottságon. A közelmúltban az AB az Európai Unió Bíróságának (a továbbiakban: EUB) C-808/18. számú ügyben hozott ítéletével kapcsolatban értelmezte az Alaptörvényt. Az ítélet megtiltotta a jogellenesen hazánkban tartózkodó külföldi állampolgárok kitoloncolását. Az AB X/477/2021. határozatának az EU jogával és a migráció kezelésével kapcsolatos lényeges elemeit már számos kommentár elemezte. „Történelmi jelentőségű határozatként” méltatta Orbán Viktor miniszterelnök *Szamizdat* 15. című írásában. Nem kapott viszont még méltó figyelmet az AB határozatának az a része, amely a *Magyarországon élők egyéni kulturális önazonosságának jogát* határozza meg. Nem a jog nyelvén fogalmazva az a kérdés, hogy *levezethető-e az Alaptörvényből egy magyar állampolgár kulturális identitása*. Pontosabb fogalmazásban az AB azt vizsgálta, hogy ha a Magyarországon jogellenesen

tartózkodó külföldiek az idegenrendészeti eljárás megindítása, illetve a menekültügyi eljárásban meghozott elutasító döntés esetén előre nem látható ideig Magyarországon maradnak, ezáltal veszélyeztethetik-e egy itt élő személy önazonosságához való jogát. Az AB két egymásra épülő posztulátumot alkotott. Az *első posztulátum* szerint az Alaptörvény tartalmat ad az egyéni önazonosságnak, azaz az egyén személyiségének vannak alkotmányos kötöttségű kulturális normái. Mit is jelent egy hazánkban élő ember önazonossága, illetve az ahhoz való joga? Az AB szerint a hazánkban élő ember személyiségének részévé válik születésének és élőhelyének kultúrája, benne a nyelvvel, a hagyományokkal és a vallással. Nevezzük ezt az *egyén kulturális identitásának*, illetve annak részének! Mindez *emberi méltóságának is része*, így ezen alapjog védelmében az államnak alaptörvényi kötelessége, hogy ezeket a kulturális identitáselemeket az egyén szintjén is védelmezze a külső kényszerektől, azaz az illegális migránsoktól. Posztulálhatja-e az Alaptörvényből az AB, hogy a hazánkban élő egyén kulturális identitásának egy része adott? Tapasztalataink az élet minden pillanatában igazolják azt, hogy a Magyarország lakosaként élő emberben – etnikai önazonosságától függetlenül – jól körülírható *kulturális „kód”* van, amelyet *magyar kultúrának* nevezhetünk, és amely személyiségének része. A posztulátum ténybeli igazolása mindennapos tapasztalat. Más kérdés, hogy e faktum az Alaptörvényből következik-e. Az AB szerint: „Az ember egy adott társadalmi környezetbe születik bele, amely különösen etnikai, nyelvi, kulturális, illetve vallási meghatározottságai révén [...] személyiségük meghatározó elemévé válnak és az emberi minőség olyan integráns részét képezik, amelyek az ember méltóságából fakadnak.” Az emberi méltóságot az államnak alkotmányos kötelezettsége megvédeni. Ennek a védelmi kötelezettségnek érvényesülnie kell, amikor a Magyarországon jogellenesen tartózkodó külföldi – azonnali kitoloncolás hiányában – bizonytalan ideig lényegében Magyarország népességének részévé válhat. Az AB *második posztulátuma* szerint tehát a külföldi jelenléte veszélyt jelenthet a Magyarországon élő ember méltóságára nézve azáltal, hogy a fentiek szerint posztulált egyéni kulturális identitásának megváltoztatására kényszerülhet. Két alkotmánybíró különvéleménye szerint viszont az első posztulátum hibás. Az 1. sz. különvélemény szerint *a jog nem posztulálhatja az ember kulturális „kódoltságát”* az emberi méltóság alapjogának részeként kezelve azt. „A méltóság [...] azt jelenti, hogy van az egyén autonómiájának, önrendelkezésének egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja, amelynél fogva [...] az ember alany marad, s nem válhat eszközzé vagy tárggyá.”¹ „Az identitás, az önazonosság [pedig] ezen belül a legszemélyesebb egyéni, belső meghatározottságok összességéeként – az egyén alapjellemzőiként, személyiségjegyeiként – definiálható.”² Másként fogalmazva: a Magyarországon élő emberről a jogrendszer nem posztulálhatja

¹ AB X/477/2021. határozat: 260.

² AB X/477/2021. határozat: 261.

azt, hogy önazonosságának „adott” kulturális elemei vannak (például magyar nyelv, hagyomány, keresztény értékek). Az emberi méltóságból *a kulturális önmeghatározás egyéni szabadsága* következik, „az önazonosság pedig kívülről számon nem kérhető egyéni vállalás”.³ Következésképpen a tömeges illegális migráció „[...] – szélsőséges eseteket leszámítva – nem áll összefüggésben az itt élőknek az Alaptörvény II. cikke által védett személyes identitásával”.⁴ A 2. sz. különvélemény hasonló szellemiségben arra jut, hogy a Magyarországon élők emberi méltóságának jogából nem lehet és nem is szükséges az egyén kulturális „kódoltságának” alkotmányjogi tételét felállítani, így az a posztulátum is hibás, hogy az illegális migránsoktól az egyén kulturális önazonosságát az államnak meg kellene védenie. A különvélemények sem vonják azonban kétségbe, hogy „Magyarországnak a népességére vonatkozó elidegeníthetetlen rendelkezési joga [van], ezért a közösség szintjén par excellence szuverenitási, alkotmányos identitási vagy demokratikus legitimációs *kérdésként felvethető, hogy Magyarországnak kit és milyen tömegben kell tartósan befogadnia*”. Az Alaptörvényben meghatározott kulturális elemek tehát jogi posztulátumként a Magyarországon létező magyar kultúrára érvényesek és védendők. A bírák többsége szerint ez az egyén szintjén és „Magyarország alkotmányos önazonosságának” szintjén egyaránt igaz, a két különvélemény szerint viszont csak az utóbbi szinten. A két nézet közötti határt a többségi határozat 35. pontja így magyarázza: „Az alkotmányjogi védelemnek nem elvontan, a történelmi és társadalmi valóságából kiragadott egyént kell statikusan védelmeznie, hanem figyelemmel kell lennie a mindenkori élet dinamikus változásaira.”

A jog izgalmas oldalát mutatta meg a különvéleményekben: a közösségi tapasztalással szemben, tudniillik nyelvünkben és kultúránkban magyarok vagyunk, az egyén kulturális önazonossága mint szabadságzóna a jog és az állam számára legyen tiltott terület! Az állam ne posztulálja, hogy a Magyarországon élő egyén kulturálisan determinált, ezért az illegális migrációban az ő „kulturális önazonosságának” védelme ne legyen alkotmányos indok! A többségi vélemény szerint a honi kultúrák mint létező, az Alaptörvényben is kinyilvánított értékek együttesének védelme lehet alkotmányos alap az illegális migráns azonnali kitoloncolására. Az AB konkrétan nem foglalt állást arról, hogy az illegális migránsok jelenléte milyen feltételek beálltakor veszélyezteti a „magyar kulturális önazonosságot”, csupán az arra nézve posztulálható absztrakt veszélyt fogalmazta meg.

Megint két világnézet kereszteződésében állunk: az AB többsége szerint az Alaptörvényből következik, hogy a honi kultúra az itt élő egyén személyiségének, önazonosságának része. A különvélemény és az individualista-szabadságelvű nézőpont szerint viszont „vagyok, aki vagyok”, az itt élő ember saját kulturális értékeit mint

³ AB X/477/2021. határozat: 262.

⁴ AB X/477/2021. határozat: 264.

identitását teljes szabadsággal választja meg. A különvéleményben a klasszikus liberális gondolat él tovább: „az egyén uralja környezetét”, legalábbis erre szabadsága van. A fent idézett *Szamizdat* 15. szerint ezek lennének a „tulajdonságok nélküli emberek: élhetnek bárhol, beszélhetnek bármilyen nyelven, imádkozhatnak bármilyen istenhez”. Az AB többségi véleménye konzervatív gyökéretű: adottként kell elfogadni, hogy a környezet kultúrája determinálja az embert. Költői a kérdés, hogy vajon melyik nézet alkalmas arra, hogy egy kisebb-nagyobb közösség, nemzet generációról generációra fennmaradjon. És melyik alkalmas arra, hogy idővel egy kulturális közösség szétesen és megszűnjön? Végző soron egy történelmileg igazolt közösségi életelv és egy ezzel ellentétes liberális alapjogi gondolat ütközik az AB-n belül. És azon kívül is.

Ugyanakkor, ami az „én” *önazonosságának szintjén vitatott* (Ki vagyok?), az a „mi”, *a közösségi kultúra szintjén vitán felül adott* (Kik vagyunk?) – a különvéleményes bírák számára is: tudniillik van egy honi kultúra nyelvből, művészetekből, vallási hagyományokból és alkotmányos értékekből gyúrva, amely egy „politikai nemzet” önazonosságát adja. Ha a „mi” szintjén a kultúra nem lenne adott, akkor nemzetről, végző soron Alaptörvényről sem beszélhetnénk. Másként: az „én” talán lehet kulturálisan „hontalan”, de a honi kultúra az Alaptörvényen (is) alapuló létező. Hogy mindezt az illegális migránsok hazai tartózkodása ténylegesen veszélyezteti-e? E kérdésre az AB nem adott választ. Csak az biztos, hogy ebben a jogi csatában a magyar Kormány már az AB határozatával felvértezve folytathatja küzdelmeit.

Mr. X. esete a magyar szuverenitással

Különös határozatot hozott nemrég az Alkotmánybíróság (AB), ami nem meglepő, hiszen a vizsgált törvény is az volt: különös, de nem meglepő.⁵ Az Országgyűlés ugyanis az Európai Bizottság nyomására módosította a büntetőeljárás törvényt, és a magyar jogrendszertől idegen, úgynevezett vádkikényszerítési intézményt vezetett be. Ennek lényege, hogy a „közhatalom gyakorlásával vagy közvagyon kezelésével kapcsolatos egyes kiemelt bűncselekmények” (például korrupciós bűncselekmények, hivatali visszaélés, egyes vagyon elleni bűncselekmények, a költségvetést károsító bűncselekmények) esetén, ha az ügyészség nem jut el a vádemelésig, bárki kérhet úgynevezett felülbírálati eljárást, amellyel vádlóként bírósági szakaszba juttathatja a bűnügyet – az ügyész „helyett”. Az AB-től azt kérte az Országgyűlés, hogy vizsgálja meg az új intézmény Alaptörvénnyel való összhangját a tekintetben, hogy

⁵ 28/2022. (XI. 8.) AB határozat, a T/706. számú törvényjavaslatként benyújtott, a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény módosításáról szóló törvényről.

az ügyészségen kívül más személynek lehet-e joga arra, hogy közvédat emeljen valakivel szemben a bíróság előtt. Az Alaptörvény 29. cikk (1) bek. ugyanis azt mondja, hogy „az állami büntetőigény kizárólagos érvényesítője az ügyészség”.

Az új törvény szerint tudniillik, ha az ügyész nem emel vádat, *bármely természetes vagy nem természetes személy* jogosult arra, hogy felülbírálati indítványával vádlóként bíró elé vigye az ügyet. A „nem természetes személy” azt jelenti, hogy szervezetek (jogi személyek) is jogosultak erre, kivéve az államokat vagy bármilyen közhatalmat gyakorló szervet. Egy példán illusztrálva, ha a törvény hatálya alá tartozó vesztegetési ügyben a nyomozás megszűnik, vagy a nyomozás után az ügyész nem emel vádat, akkor bármely honosságú ember vagy szervezet „beléphet” az eljárásba, és vádlóként léphet fel az ügyben a magyar bíróság előtt.

A magyar büntetőeljárásban bírósági döntés csak vádemelés alapján történhet, azaz valakinek legitim „büntetőigénnyel” kell fellépnie a bíróság előtt. Jogrendszerünk kétfajta büntetőigényt ismert mostanáig: az államét, azaz a társadalomét, és a sértettét. Az állam büntetőigényét az Alaptörvény szerint kizárólagosan az ügyészség képviselheti, azaz az állam nevében csak az ügyész emelhet vádat. Ezt nevezzük közvéadnak, azaz a magyar állam, képletesen a magyar társadalom nevében emelt vád. A másik büntetőigény a sértetté, azé a személyé, akinek jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette. A sértett egyes (ügynevezett magánvadás) bűncselekmények esetén kizárólagosan jogosult vádemelésre (magánvád), ezenfelül az ügynevezett közvéadás cselekmények esetén is vádlóként léphet be, amennyiben az ügyész nem emelt vádat az ügyben (ez a sértetti pótmagánvád).

Mindkét büntetőigény legitimitása józan ésszel belátható. Az állami szuverenitás része, hogy az államalkotó társadalmi közösség büntetőigényét a társadalomra veszélyes cselekményekkel szemben az állam törvényi szabályozással (kriminalizáció) és büntető-eljárással érvényesíti. Az állam büntetőigényét a büntetőeljárásban kizárólag az ügyész képviselheti. A másik lehetséges büntetőigény a sértetté, ez ősi eredetű, sérelmét vádlóként orvosolhatja, amennyiben az ügyész a közvéadás ügyben ezt nem teszi meg.

Az új törvény logikailag egy harmadik büntetőigényt kelt életre, amikor az ügyészi vádemelés elmaradása esetén bárkinek, azaz mindenkinek jogot ad arra, hogy vádat emeljen. A fenti példákat továbbgondolva, ha a törvény hatálya alá tartozó vesztegetési ügy gyanúja egy magyar központi hivatalnál merült fel, de az ügyész a gyanút alaptalannak ítéli, és nem emel vádat, akkor itt teremhet bárki például Belgiumból vagy az USA-ból, esetleg Koreából, illetve egy jogvédő egyesület például Norvégiából vagy egy futballcsapat Izlandról, és vádat emelhet, végül jöhet a korábbi gyanúsított egykori haragosa vagy elhagyott barátnője is vádlóként. Közös nevük legyen mostantól mr. X., aki vádat emel a magyar bíróság előtt. A kérdés, hogy vajon

milyen legitimációja van a mr. X által képviselt büntetőigénynek. Kinek van a fentiek közül bárki (azaz mindenki) által józan ésszel felfogható indoka arra, hogy sértetti érintettség nélkül büntetőigényt érvényesítsen vádlóként a magyar bíróság előtt?

Az AB határozatában mr. X-et úgy írja le, mint aki „az érintett bűncselekményre tekintettel közvetlen magánérdekkel nem rendelkező, a köz érdekében fellépni kívánó személy”. Az Alaptörvény 29. § (1) bek. szerint azonban közvádó csak az ügyész lehet, az állam büntetőigényének kizárólagos érvényesítőjeként. Az AB szerint ez csak azt jelenti, hogy más közhatalmi szervezet közvádóként a magyar államot nem képviselheti,⁶ de „a köz érdekében fellépni kívánó személyt” potenciális vádlóként az Alaptörvény nem zárja ki. Az AB szerint ebbe az irányba mutat az is, hogy az ügyészi vádmonopólium csak „elsőbbséget” jelent az államnak a közvadás cselekményeknél a büntetőigény érvényesítésében a sértetthez képest, azaz a sértett csak „második”, azaz pótmagánvádó lehet, ha az állam e jogával nem kíván élni.⁷ Mindezek alapján az AB szerint, ha az ügyészség szerint nincs helye az állami büntetőigény érvényesítésének, a jogalkotó más, közhatalommal nem rendelkező jogalanynak biztosíthatja a bíróság előtti fellépés lehetőségét. Az AB szerint tehát az új törvény az Alaptörvényt nem sérti.

Kérdés marad azonban, hogy ha az új vádintézmény nem a sértett és nem is az állam büntetőigénye, akkor van-e legitim indoka a mr. X. általi vádindítványnak. Tegyük fel, hogy mr. X. a hivatali vesztegetési ügy sértettjének tekinti magát, és objektíve is annak tekinthetjük. Ebben az esetben a már létező pótmagánváddal élhet. Ha viszont nem sértett, akkor tegyük fel, hogy a megsértett társadalom igényét képviseli mint közvádó. Az AB az ügyész kizárólagos közvádói szerepét úgy értelmezte, hogy az „elsőbbséget” jelent, és csak más közhatalmi intézmény közvádói szerepét zárja ki. Így az új törvény szerint mr. X *de facto* kiegészítő kvázi közvádói szerepet kap. Ebben a közvádásban azonban a „köz” nem a magyar államot és az államalkotó magyar társadalmat jelenti, hanem a globális emberi társadalmat Új-Zélandtól Grönlandig és azon is túl. A glóbusz minden embere és minden nem közhatalmi szervezete *de jure* „érintettje” a magyar büntetőtörvény hatálya alá tartozó egyes bűncselekményeknek, ha ő is így gondolja. „Érintettje”, de nem sértettje: vékonyka legitimáció. Végso soron nem értelmezhető „büntetőigényt” és homályos mögöttes érdeket látunk mr. X. vádlói szerepében, amelyet az új törvény sem definiál, az AB sem firtat, és jogilag, de józan ésszel sem kategorizálható.

Az EU Bizottság célja pontosan ez volt. Magyarországon a világból bárki büntetőbíróság elé viessen vádlóként egy korrupciós ügyet. „Nemzetközivé lesz holnapra a világ” – idézhetnénk gyermekkorom iskolai slágerét. Cél volt megtörni a magyar állam szuverenitásának egyik pillérét, amely szerint közvadás ügyben a „köz nevében”

⁶ 28/2022. (XI. 8.) AB határozat: 25.

⁷ 28/2022. (XI. 8.) AB határozat: 28.

csak a magyar állam és az azt kizárólagosan képviselő ügyész emelhet vádat. Kiüresíteni a magyar büntetőeljárás egyik ősi pillérét, a vádelvet, amely szerint csak legitim vád alapján lehet büntetőbíróóság elé citálni egy embert. Végso soron pedig a magyar ügyészség tekintélyén és szakmai hitelén csorbát ejteni, amennyiben könnyen beléphet bárki a közzádlói pozícióba, ha az ügyész megalapozatlannak találná a vádemelést. Az EU Bizottság elérni látszik célját, az uniós pénzügyi támogatásnak kemény árat szabtak, és ezt az új törvényt beteresztő magyar Kormány felvállalta: a magyar állam szuverenitásából engedett, még akkor is, ha az AB alkotmányjogi magyarázata szerint nem erről, hanem csupán „vádkorrekatívumról” van szó. Az AB döntését tiszteletben kell tartani! Érdemes azonban alaposan elolvasni az AB határozat két „párhuzamos” alkotmánybírói indoklását, mert finom üzeneteket vehetünk észre. Az új törvénnyel „a vádkorrekatívumok számának növekedése ugyanis a vádelv elgyengüléséhez, végso soron kiüresedéséhez, ezáltal az Alaptörvény 29. cikkének sérelméhez vezethet. Ezért a jogalkotó csak megfelelő szabályozási és garanciális keretek között rendelkezhet új típusú vádkorrekatívumról.”⁸ Ugyanezen indoklás szerint az AB-nek jobban kellett volna hangsúlyoznia, hogy csak az EU Bizottság által kijelölt célok miatt „kényszerül” erre a jogi megoldásra a magyar jogalkotó.⁹ Továbbá: az új szabályozás „az Alaptörvény további rendelkezéseivel, így különösen a jogbiztonság, a tisztességes eljáráshoz való jog egyes részjogosítványai vagy a jogorvoslathoz való jog garanciarendszerével való összhang tekintetében további kérdéseket vet fel”.¹⁰ Végül pedig: a közzádlói tevékenység perjogi korrekcióját egyedül legitimáló feltétel, ha a vádló a sértett.¹¹ Nos, mr. X. nem az ügy sértettje. Kérdés tehát továbbra is, hogy kicsoda mr. X., kit képvisel, és végso soron mit keres majd a magyar büntetőeljárás rendszerében. A választ részben tudjuk, részben pedig az előttünk álló évek büntetőeljárási gyakorlatában fogjuk megtalálni.

Demokrácia nép nélkül?

„Egyetem hallgatók nélkül!” – egyetemi oktatók gyakorta viccelődnek imigyen az „ideális” egyetemre utalva. Valahogy így lehetnek Brüsszelben is az „ideális jogállam” és az abban élő emberek vonatkozásában. A jogállam fogalmának két élesen ellenkező megközelítése van: egyesek nagyon bonyolult feltételrendszert építenek, mások – ezzel szemben – politikai érdekekkel töltött feyvert látnak. Talán a legjobb, ha az egyszerű

⁸ 28/2022. (XI. 8.) AB határozat: 51.

⁹ 28/2022. (XI. 8.) AB határozat: 55.

¹⁰ 28/2022. (XI. 8.) AB határozat: 56.

¹¹ 28/2022. (XI. 8.) AB határozat: 83.

és érthető „demokráciaelvet” tekintjük a jogállamiság szinonimájának. Nevezzük ezt „demokrácia-szempontú” megközelítésnek! Ha demokrácia van, minden van, aki pedig a jogállamiság valamely bonyolult feltételét megsérti, azt a demokratikus választásokon az emberek leváltják. Az EU tisztviselőinek demokráciaképzetében azonban az emberek (*demos*) nem igazán szerepelnek. Talán azért, mert őket sem emberek választották meg?

Miért fontos mindez? Az EU Bírósága 2022. február 16-án elfogadta, hogy az uniós költségvetésből származó finanszírozás igénybevételét a jogállamiság elveinek tagállamok általi tiszteletben tartásához kötő feltételeességi mechanizmus összeegyeztethető az Alapszerződéssel.¹² Ezzel a Bíróság „szentesítette” a Parlament és a Tanács úgynevezett jogállamisági rendeletét (2020. december 16. 2020/2092 Rendelet). A jogállamisági mechanizmus célkeresztjében a politikai kommunikáció szerint Magyarország és Lengyelország áll.

A jogállamiság bonyolult feltételeinek taglalását a Rendelet több tételben végzi el: „Az emberi méltóság tiszteletben tartása, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, a jogállamiság, valamint az emberi jogok [...]”, „a pluralizmus, a megkülönböztetés tilalma, a tolerancia, az igazságosság, a szolidaritás, valamint a nők és a férfiak közötti egyenlőség” (1), ez folytatódik a (3), a (6) és további rendelkezésekben. Mindezt az EU Bizottság szakértői úgynevezett jogállamisági jelentésben értékeli, amely már korábban is megjelent. Magyarországgal kapcsolatban a 2020. évi jelentés a bírói függetlenség, a korrupció üldözése, a médiakoncentráció, a jogalkotási eljárás átláthatósága témájában talál problémákat.

A nemzeti kormányokkal szembeni vádpontok listájáról azonban fájoan hiányzik egy szempont: az országban élő emberek véleménye és kormányba vetett bizalma. Mit gondolnak az adott országban élő emberek a kormányzati intézmények munkájáról és a kormány teljesítményéről? Mit gondolnak a demokrácia állapotáról az ott élők milliói, ami talán eltér attól, amit néhány szakértői szervezet vagy személy gondol ugyanarról. Az OECD- és a nemzetközi Gallup-mérések szerint Magyarországon az emberek kormány iránti közbizalma (*trust in government*) 48%. Magasabb, mint Belgiumban, Spanyolországban, Lettorságban, Észtországban, Franciaországban, Litvániában, Görögországban, Portugáliában, és még sorolhatnánk.¹³ Logikus-e az, hogy a magyar Kormány súlyosan sérti a demokráciát, miközben az EU-országok között kimagasloan magas a közbizalmi támogatottsága. Ha a jelenlegi magyar kormány iránti közbizalmat a 2022. áprilisi parlamenti választások is megerősítik, akkor az uniós jogállamisági aggályok ellentmondásossága tovább fokozódik. A Brüsszelben készülő jogállamisági kifogásoknak tehát Magyarország esetén is figyelniük kellene két demokrácia-szempontra:

¹² EUSZ: 7. cikk.

¹³ OECD 2021.

egyrészt az adott országban élők véleménye igenis felmérhető (népszavazás, választások, véleményfelmérések), és azt figyelembe kell venni, másrészt be kell látni, hogy ha a helyben élők másként értékelik a magyar kormány tevékenységét, mint az EU tisztviselői, akkor az előbbiek fontosabbak. Különösen így van ez, ha a demokratikus normák érvényesülése a kérdés. Ha mindez mégsem számít, akkor maga az EU válik a demokrácia rombolójává, végső soron a jogállamiság ellenségévé. Attól tartok azonban, hogy az ezt megállapító EU bírósági ítéletre egyhamar nem fog sor kerülni.

A válság etikája vagy az etika válsága?

Legősbibb morális dilemmáink egyike: mit áldozunk fel saját életünkben mások életének megmentéséért? Közösségi szinten hasonló kérdés: mennyit áldozzon egy közösség saját életminőségéből egy másik közösség javára vagy megmentésére? Az etika filozófiája sok ezer éve keresi az önzés és az önzetlenség közötti helyes arányt. Az antik bölcselek az egyén számára boldog földi életben látták a helyes mércét. A kereszténység újítása a szeretet parancsa volt: „Szeresd felebarátodat, mint magadat.”¹⁴ Azaz: „A mit akartok azért, hogy az emberek ti veletek cselekedjenek, mindazt ti is úgy cselekedjétek azokkal.”¹⁵ A modern társadalmak és államok már az alapjogok logikájával és jogszabályokkal keresnek egyensúlyt az egyén érdeke és mások érdeke között. A tudomány mindeközben megtalálta az altruista emberi viselkedés evolucionista magyarázatát az egoizmus mellett. Eszerint önzetlenség is tudunk lenni, mert a biológiai lények csoportevolúciója során ez a képesség is kellett a túléléshez. Az utóbbi évek válságjelenségei a mindennapok részévé tették a fenti egyéni és közösségi moralizálást. Beengedjük-e Magyarországra az Afganisztán, Szíria vagy Afrika nyomorából menekülőket? A magyar társadalom többsége támogatja a kormány elutasító válaszát: maradjanak szülőföldjükön, vagy menjenek máshová! A magyarok kultúrája és életminősége lenne veszélyben, ha másként tennénk. Magyarországot bírálja az EU és tagországai, mert nem csökkenti, illetve szünteti meg az orosz gázimportot. Az EU szerint a tömeggyilkos orosz kormánnyal üzletelni közvetetten az ukrán civilek ezreinek halálával járó háború támogatását jelenti. A magyar kormány szerint az orosz gázimport nélkül a magyar gazdaság leállna, a háztartások nagy része nem működne.

A Föld ökoszisztémájának gyors változását lassítandó 2050-ig a szén- és olaj-, valamint gázalapú energiaforrások kivonását kell elérni életünk és a gazdaság mindennapjaiban. A magyar társadalom jelentős része egyetért azzal a politikával, amely szerint ez nem járhat életminőségünk romlásával, és nem szabad az emberekkel megfizettetni a „zöld felárat”.

¹⁴ Máté 22:39.

¹⁵ Máté 7:12.

A zöld felár az a többletköltség, amely a tiszta technológiára történő átállásból következik. Ez lassan csökken ugyan, de még évtizedekig velünk lesz. A magyarok sokasága gondolja, hogy mostani életminőségéből, amely évente (Magyarországon) több mint 50 millió tonna üvegházhatású gázt (például CO₂) igényel, nem kell áldoznia arra, hogy három évtizeden belül a szénalapú energia eltűnjön az életünkben. Mások szerint ez vakság, önzésünkért súlyos árat fognak fizetni a következő generációk. Az ő érdekükben kellene most visszafogni magunkat, és nem a következő évtizedekre várni, „majd a tudomány megoldja” bizakodással. A magyar kormány a fenti dilemmákban világos etikai mércét állított fel: a magyar nemzet érdeke fontosabb minden más emberi közösség érdekénél. A magyarok keresztény közösséget hordoznak, így önvédelmünk magának a kereszténységnek a védelmét jelenti.¹⁶ A magyarok segítenek, de csak addig, amíg a magyarok kulturális, gazdasági és biztonsági komfortja nem sérül. Az egyén szintjén a természetes egoizmus működik, nem hordunk maszkot, nyaralni akarunk, és étterembe járni. De sokan segítenek az ukrán menekülteknek is. Válságban van-e az etika? Emberemlékezet óta válságban van. Melyik kormány vagy társadalom ítélné hát el a másikat a „nemzeti önzésért”? Az, amelyiknek erre történelmi léptékben morális alapja van, tehát egyik sem. Ki törhetne pálcát az egyén egoizmusa felett, és ítélné meg az embert, aki védi saját és sajátjai életminőségét? Talán egyedül az, akit 2000 éve keresztre feszítettünk. Nekünk pedig annyi feladatunk maradt, hogy tetteinkkel morális alapot teremtsünk kritikai véleményünkhöz, amely nélkül etika sem létezhetne.¹⁷

Felhasznált irodalom

28/2022. (XI. 8.) AB határozat.

AB X/477/2021. határozat.

Az Európai Unóról szóló szerződés (EUSZ).

ECJ C-808/18. számú határozat.

DREHER, R. (2021): *Szent Benedek válaszüttján*. Ford. Bakos Gergely. Budapest: Osiris.

OECD (2021): *Government at a Glance 2021*. Online: <https://doi.org/10.1787/1c258f55-en>

ORBÁN V. (2015): Szamizdat 15. *Miniszterelnok.hu*. Online: <https://2015-2022.miniszterelnok.hu/szamizdat-15>

Szent Biblia (Károli Gáspár revideált fordítása). Online: <https://szentiras.hu/KG>

¹⁶ DREHER 2021.

¹⁷ A négy esszé a szerző *Kormányzás és tudomány* blogtérben (ludovika.hu) korábban megjelent írásainak szerkesztett változata.